

*jrS.VURĞUN ADINA MƏRKƏZİ
KİTABXANANIN
TƏŞKİLATI – METODİKİ ŞÖBƏSİ*

*Uşaqların vətənpərvərlik ruhunda
tərbiyə olunmasında kitabxanaların
rolu*

METODİK VƏSAİT

SUMQAYIT - 2008

Tərtib edən: Axundzadə Natəvan - S.Vurğun adına mərkəzi kitabxananın təşkilatı – metodiki
şöbəsinin böyük metodisti
Redaktor: Qasımova Pərvanə - MKS-in elmi katibi

Uşaqların vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunmasında kitabxanaların rolu

“Hamımızın ümumi vəzifəmiz xalqımızda vətənpərvərlik, Vətən torpağına, millətə sədaqət, Vətən uğrunda şəhıdliyə hazır olmaq hisslərini formalaşdırmaq, inkişaf etdirmək və təbliğ etməkdir”

Heydər Əliyev

Azərbaycan xalqı gələcəyimiz olan gənc nəslin vətənə məhəbbət, xalqa elinə və obasına hörmət, soykökünə, öz ata-babalarının ənənələrinə sədaqət ruhunda tərbiyə olunmasına həmişə böyük məsuliyyətlə yanaşmış və ona həyatı əhəmiyyətli məsələ kimi baxmışdır. Bu bir həqiqətdir ki, vətənpərvərlik insanda fədakarlıq, qəhrəmanlıq və məğlubedilməzlik hissi yaradır, apardığı mübarizədə onda inam hissini gücləndirir.

Vətənpərvərlik qəhrəmanlığın əsasını qoyan amildir. Biz şanlı tariximizlə, əfsanəvi qəhrəmanlarımızla həmişə fəxr edirik. Cavanşır, Babək, Şah İsmayıl Xətai, Səmədağa Mehmandarov, Əliağa Şıxlinski, Cəmşid bəy Naxçıvanski, Həzi Aslanov, İsrafil Məmmədov, Mehdi Hüseynzadə kimi igid və cəsur sərkədələrimizin şəxsi nümunəsi bizə əsas verir deyək ki, Azərbaycan xalqı qəhrəman xalqdır. Və bu xalq öz vətənini göz bəbəyi kimi qorumağa hazır olan mətin gənclər yetirmişdir. Erməni qəsbkarlarına qarşı ölüm-dirim savaşında həlak olmuş qəhrəmanlarımızın ibrətamiz həyatı, şəxsi nümunəsi apardığımız hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsi işində ön plana keçməlidir.

Yaxın keçmişin acı təcrübəsi bir də onu sübut etdi ki, müstəmləkə siyasətinə xidmət edən , əslində Azərbaycan xalqına müsibətlər gətirən beynəlmiləçilik tərbiyəsi sən demə genosid planının və antitürk siyasətinin tərkib hissəsi imiş. Rus imperiyası işi qəsdən elə qurmuşdu ki, xalq öz soykökündən, qəhrəmanlıq tarixindən, adət-ənənələrindən uzaq düşsün. Respublikamızın ümumtəhsil , orta ixtisas və ali məktəblərində tədris olunan təbiət və cəmiyyət elmlərinin, humanitar fənlərin, ümumilikdə bütün fənlərin gənclərdə hərbi-vətənpərvərlik hissləri aşılamaq üçün çox böyük imkanları vardır.

Gənclərdə hərbi-vətənpərvərlik tərbiyəsini o zaman daha yaxşı aşılamaq mümkündür ki, orta məktəbin X-XI siniflərində oxuyan şagirdlərə və ali məktəbdə təhsil alan tələbə-gənclərə ayrı-ayrı fənləri və ixtisas kurslarını tədris edərkən hərbi məzmunlu biliklər də verilsin. Keçmiş Sovetlər birliyi dövründə mövcud dərsliklərdə , dərs vəsaitlərində və metodik ədəbiyyatda hərbi-vətənpərvərlik hissləri aşılamaq məlumatları və hərbi məzmunlu biliklər məxfilik üzündən verilmirdi. Əslində bu şüurlu surətdə edilirdi ki, gənclər vətənpərvərlik duyğularından məhrum olsunlar, vətənin müdafiəsi üçün lazımi bilikləri almasınlar.

Artıq bu gün müstəqil Respublikamızın inkişafı ilk növbədə böyüyən nəslin təlim-tərbiyə işinin düzgün təşkilindən, vətəndaşlıq hazırlığından asılıdır.

Uşaqların bir vətəndaş kimi böyüməsində ailənin, cəmiyyətin-ümumilikdə mühitin rolu böyükdür. Uşaqlar bir insan kimi, vətəndaş kimi ilk tərbiyəni ailədən alır. Burada onlar əxlaqi-mənəvi keyfiyyətləri, fiziki möhkəmliyi, əmək vərdişlərini, davranış qaydalarını, bədii-estetik duyumu və s. kimi keyfiyyətləri qazanır.

Tərbiyənin əsas məqsədi kamil şəxsiyyət-insan-vətəndaş yetişdirməkdir. Vətəndaş tərbiyə etmək-mənsub olduğu dövlətin inkişafına çalışan, mənafeyini gözləyən, onun təhlükəsizliyi üçün məsuliyyət daşıyan, dövlətin cari və perspektiv işlərində iştirak edən, insan yetişdirmək deməkdir.

İnsan fərd kimi doğulub, vətəndaş kimi fəaliyyət göstərərək tərbiyə-təhsil prosesində, əmək prosesində vətəndaş hazırlığı keçir. Əsl vətəndaş dedikdə, bilavasitə vətənə, dövlətə gərəkli fəaliyyəti ilə xidmət edən, böyük mənəvi keyfiyyətlərə malik olan insan nəzərdə tutulur. Vətəndaşlıq tərbiyəsinin mənbəyi ailədir. Təcrübə göstərir ki, ailədə vətəndaşlıq tərbiyəsi yalnız özbaşına axınla kororanə deyil, planlı, sistemli, məqsədli şəkildə təşkil olunmalıdır. Uşaqların vətəndaşlıq tərbiyəsi dedikdə, yüksək əxlaqi, mənəvi keyfiyyətlərə yiyələnmə və şəxsiyyət kimi yetişmə nəzərdə tutulur. Onlar davranış qaydalarını, nizam-intizamı, savadlı olmağı, vətəninin tarixini, coğrafiyasını, mədəniyyətini, milli adət-ənənələrini bilməli, vətəni sevməlidirlər. Uşaqlar ideyaca savadlı olmalı, işə şüurlu yanaşmalı, məsuliyyətli, vicdanlı, mübariz olmalı, pis niyyətlə, əliəyriklərlə barışmamalıdır. Mənəviyyat tərbiyəsinə qiymətləndirmək üçün uşaqlarda yaxşını pisdən ayırmaq, həqiqətə, ədalətə, insanlara-böyüklərə, ailə üzvlərinə hörmət etmək kimi insani keyfiyyətlər aşılmalıdır. Onların davranış xüsusiyyətlərini uyğun qiymətləndirməli, yaxşı davranış və qarşılıqlı əlaqə təmin olunmalıdır. Azərbaycan Respublikasında hüquqi, demokratik dövlət quruculuğu inkişaf etdikcə vətənpərvərlik tərbiyəsinə, o cümlədən böyüməkdə olan nəslin hərbi-vətənpərvərlik tərbiyəsinə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Böyük Atatürk deyirdi ki, sülh istəyən xalq hər bə hazır olmalıdır. Bu çox dəyərli kəlamdır. Azərbaycan xalqı müharibəni arzulamır, həmişə sülhün, əmin-amanlığın tərəfdarı olmuşdur. Hərbi – vətənpərvərlik tərbiyəsinə sadəcə olaraq quru sözlərlə, nəsihətlərlə də məhdudlaşdırmaq olmaz. Bu sahədə məqsəduyğun müvəffəqiyyət əldə etmək üçün məktəblərlə yanaşı kitabxana da hər şeydən əvvəl öz işini düzgün planlaşdırmalı, il ərzində görəcəyi işləri müəyyənləşdirməlidir. burada tədbirlər arasında yaradılacaq əlaqə nəzərə alınmalı, işin təşkili əsaslandırılmalıdır.

Uşaqların vətənpərvərlik tərbiyəsinin kitabxanalarda təbliği

Oxucularla aparılacaq söhbətlər, keçiriləcək tədbirlər planlaşdırılmalıdır. Kitabxanada söhbət, biblioqrafik xülasə, oxucu konfransı, ədəbi-bədii gecə keçirmək olar. Gənclərin hərbi vətənpərvərlik ruhunda böyüməsində ailə və məktəbin üzərinə düşən məsuliyyət, eyni zamanda kitabxanaya da aid edilə bilər. Bu gün kitabxana hərbi-vətənpərvərlik anlayışını oxuculara necə çatdırılmalıdır. İlk növbədə uşaq və yeniyetmələrdə müharibə ilə bağlı təsəvvür yaratmaq məqsədilə kitabxanada sərgi təşkil olunmalıdır. Sərgidə kitab, qəzet və jurnal məqalələri ilə yanaşı hərbi-vətənpərvərlik mövzusunda həsr olunmuş şəkillər və foto şəkillər də

nümayiş oluna bilər. Sərginin yanında ədəbiyyat siyahısı və kartoteka qutusu qoymaq olar. Sərgi aşağıdakı başlıqlar altında təşkil oluna bilər: “Tariximizin şanlı səhifələri”, “Heç kim və heç nə unudulmur” və s. Sərgidə görkəmli şəxsiyyətlərin vətənpərvərlik haqqında söylədikləri fikirlərdən, sitatlardan istifadə etmək sərgini daha da məzmunlu və dolğun edər.

Müasir dövrümüzdə uşaq kitabxanalarının qarşısında duran əsas vəzifələrdən biri də gənc nəsilə vətənpərvərlik hissləri aşılamaqdır. Bu baxımdan uşaq kitabxanalarında oxucularla aparılan fərdi söhbətlərin əhəmiyyəti böyükdür.

Kiçik və orta yaş oxucular arasında müharibə mövzusunda icmallar, söhbətlər aparmaq yerinə düşər. Söhbət apararkən oxucuların yaş xüsusiyyətinə və dil sadəliyinə diqqət yetirilməlidir. Azərbaycan ədəbiyyatında müharibə mövzusu ilə bağlı yazıçı və şairlərimizin gözəl əsərlərindən istifadə edərək söhbət zamanı oxucuya məlumat vermək olar.

Ə. Cəmilin “Can nənə bir nağıl de...” şeiri, Ə. Məmmədخانının “Buz heykəl”, T. Hüseyinovun “Qolsuz kukla”, Ə. Hacızadənin “İki əsgər” hekayələrini oxumağı uşaqlara təbliğ etmək məqsədilə kitabların icmalını keçirmək lazımdır.

Orta yaş qrup oxucular arasında “Müharibə uşaqların gözü ilə” mövzusunda rəsm müsabiqəsi keçirmək olar:

Müsabiqə keçirilməzdən əvvəl kitabxanaçı oxucuları mövzu haqqında məlumatlandırılmalı, uşaqlara şərait yaratmalıdır ki, onlar öz düşüncələrini çəkdikləri şəkillərdə əks etdirə bilsinlər. Müsabiqə uşaqlar arasında demokratik səsvermə yolu ilə keçirilir. Rəsm işləri əvvəlcədən nömrələnir, kitabxananın oxu zalında divardan və yaxud rəsm sərgisi üçün nəzərdə tutulan guşədə öz əksini tapır. Müsabiqə günü təyin olunur və elan kitabxananın girəcəyində asılır. Tədbirdə oxucular bəyəndikləri işlərin nömrəsinə uyğun olaraq 1, 2, 3-cü yerlərin qaliblərinə səs verirlər. Ən çox səs toplayan iştirakçılar – müsabiqənin qalibləri tutduqları yerə görə kitabxana rəhbərliyi tərəfindən hədiyyələrlə mükafatlandırılırlar.

Bundan başqa kitabxanada orta və böyük yaş qrup oxucular üçün Milli qəhrımanlarımızla, müharibə veteranları ilə görüş təşkil etmək daha maraqlı olar. Çünki uşaqlar görüşdə müharibənin canlı şahidləri ilə yaxından tanış olar, kitablardan oxuduqları, filmlərdən gördükləri hadisələri bir daha onların dilindən eşidirlər. Kitabxanaçı görüşə dəvət olunan veteranlarla əvvəlcədən görüşüb vaxtı müəyyənləşdirməlidir. Qeyd etmək lazımdır ki, görüş keçiriləcək yerdə sərginin təşkili olduqca zəruridir. Həmçinin yaxşı olardı ki, sərgidə görüşə dəvət olunan veteranlar haqqında məqalələr nümayiş olunsun.

Aparıcı görüşə çağırılan şəxs haqqında məlumatlar əldə etməli, bu məlumatlar əsasında çıxış edərək onu oxuculara təqdim etməlidir. Bundan sonra qonağa söz verilir. Görüşün sonunda oxucular qonağa suallarla müraciət edə bilər.

Uşaqlara vətəndaşlıq hissənin təbliğ formalarından biri də disputdur.

Disputun sualları :

Vətəni nə üçün sevmək lazımdır?

Siz böyüyəndə hansı sənəti seçəcəksiniz?

Yaxşı insan kimdir?

Valideynlərinizi nə üçün sevirsiniz?

Ermənilər kimdir, vətəndaşlıq borcu nədir?

Xocalı faciəsi nə vaxt baş verib? və s.

Belə suallar uşaqların vətəndaşlıq tərbiyəsinin səmərəliliyini artırır.

Kiçik yaşlı oxucuların vətənpərvərlik tərbiyəsi ailədə, tərbiyə müəssisələrində və orta ümumtəhsil məktəbində uşaq və yeniyetmələrə verilən vahid tərbiyə işinin vacib tərkib hissəsidir. Bu məqsədlə kiçik yaşlı oxucularımızla söhbət keçirmək olar. Söhbət əsasında –Məsələn: B. Vahabzadənin “Bayraq” şeirində vətəndaşlıq qüruru aşılamaq üçün çox ibrətamiz fikir aşılır:-Bayraq mənlidir, bayraq kimliyim! Bayraq öz yurduma öz hakimliyim! bu fikri uşaqlara belə izah etmək olar: Bəli müstəqil yurdu, dövləti olan xalqın bayrağı olur! Xalqımızın üçrəngli, ayılduzlu bayrağı onun müstəqilliyinin rəmzi kimi tərənnüm olunur! Şair Davud Aslanın “Ən şirin şey” şeirində göstərir ki, ən şirin ən əziz nemət öz obamız, elimizdir, dağımızdır, gölümüzdür! Ana deyən, Vətən deyən bizim doğma dilimizdir. T. Bayramın “Azərbaycan deyəndə”, Mədinə Gülgünün “Hər kəsə şirindir öz yuvası” kimi şeirləri kiçik yaşlı oxucuların diqqətinə çatdırmaq olar.

Kiçik yaşlı oxucularla onların tarixi yaddaşını formalaşdırmaq üçün “Tarixi şəxsiyyətlərimiz” adlı söhbət keçirmək olar. Həmçinin söhbəti uşaqların triximizi nə dərəcədə bildiklərini yoxlamaq üçün sual-cavab formasını da tətbiq etmək zəruridir.

Qan yaddaşımıza yazılan tariximizi də yaddan çıxartmamalıyıq. Belə ki, Xocalı bizim qan yaddaşımıza yazılan böyük faciəmizdir. Bu hiss bizdə Xocalı soyqırımını törədən düşmənlərimizə qarşı kin-küdurəti gücləndirir, hər an intiqam hissi oyadır. Kiçik yaşlı oxucularımıza daim intiqam hissini yaşatmaq üçün Xocalı soyqırımını ilə bağlı “Xocalı göynərtisi”, “Xocalı qan yaddaşımız” Qisas qiyamətə qalmayacaq”, “Əsrin faciəsi”, “Bu yaranın izi getməz” və s. adlarda ssöhbət, xülasə, xatirə günü, sərgi təşkil etmək olar.

Müdrüklərimizdən birinin belə bir kəlamı var: “Əgər keçmişinə güllə atsan, gələcək səni topa tutar. Bu fikrə əsaslanıb hərbi-vətənpərvərlik hissənin təbliği dedikdə II Dünya Müharibəsinin iştirakçılarını da yaddan çıxartmamalıyıq. Çünki, bəşəriyyəti faşizm taunundan xilas edən bu nəslin nümayəndələri yüksək hörmətə, ehtiramə layiqdirlər. Bu gün ölkəmizdə müharibə getdiyi bir vaxtda vətənin azadlığı üçün çox şey öyrənəcəyimiz bir məktəbin , nəslin nümayəndələri kimi onlara çox ehtiyacımız var.

Vətənpərvərlik hissinin təbliği bədii ədəbiyyatdan da yan keçməyib. Bu məqsədlə təbliğ forması kimi kitab üzrə söhbət keçirmək olar. Məsələn: Süleman Rəhimovun “Minnətsiz çörək”, M. Rzaquluzadənin “Babəkin andı” adlı hekayələrini, X. R. Ulutürkün “Mənim dilim” adlı şeirini kiçik yaşlı uşaqların müzakirəsinə verməklə, onların fikrini öyrənmək olar. Digər böyük həcmli əsərlərdən yazıçı Fazil Güneynin “Qara qan”, İncilab Vəlizadənin “Xocalı faciəsi” oxucu müzakirəsinə vermək olar. Bu kimi bəii ədəbiyyatlar uşaqlarda milli qürur hissənin formalaşmasına səbəb olur. Şəhidlər xiyabanının ziyarət edilməsi, Qarabağ döyüşlərində həlak olanların abidələrinin ziyarət edilməsi də gənclərin vətəndaş kimi yetişməsində az rol oynamır.

Bütün sadalanan bu tədbirlər uşaqlarda vətəndaşlıq, vətənpərvərlik duyğularını formalaşdırmaq üçün zəruri vasitələrdir. Çünki vətən sevgisi gənc vətəndaşlarımızın məqsədyönlü davranışının və fəaliyyətinin leytmotividir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. İqtisadiyyat- 26.X.2006.
2. Azərbaycan-22.IX.2007.
3. Azərbaycan müəllimi- 9.X.1997.
4. Azərbaycan ordusu-27.VII.1999.
5. Elmi məqalələr toplusu-III buraxılış. 2005.
6. Naxçıvan müəllimlər institunun xəbərləri-2007.№1
7. Mədəni-maarif-2006. №8
8. Azərbaycan dili və ədəbiyyat tədrisi-2006. №3
9. Tarix. İnsan və cəmiyyət-2006. №2
10. Azərbaycan müəllimi-2.XII.2005.
- 11.Mədəni-maarif-2005. №3
- 12.Azərbaycan müəllimi-11.III,2005
- 13.Azərbaycan məktəbi-2001. №2.
- 14.Azərbaycan məktəbi -2002. №4
15. Azərbaycandili və ədəbiyyatı tədrisi-2001. №1